

Fredsvalg 2017!

Norges fredslags evaluering av partienes valgprogram for perioden 2017-2021

*Denne rapporten er produsert uten noen form økonomisk støtte.
Verken offentlig støtte eller private donasjoner er benyttet i dette arbeidet.*

Fredsvalg 2017: evaluering av fredspolitikken i partienes program

Innholdsfortegnelse

Fredslaget utgangspunkt for evalueringen	...s 1
Prosess og metode	...s 1
Tabell 1: Fredspolitiske indikatorer	...s 2
Gjennomgang av partienes program	...s 3
Del 1: Partienes fredsvisjon	...s 4
Evaluering av partienes fredsvisjon	...s 6
Del 2: Partienes forhold til voldsmakt	...s 7
Evaluering av partienes forhold til voldsmakt	...s 13
Del 3: Partienes forhold til fredskultur	...s 15
Evaluering av partienes forhold til fredskultur	...s 21
Konklusjon	...s 23
Tabell 2: Oppsummert rangering av parti	...s 24
En høyre – venstre akse i norsk fredspolitik?	...s 25
Sentrumsalternativ i fredsvalget 2017	...s 25
Sosialistiske alternativ i fredsvalget 2017	...s 26
Borgerlige alternativ i fredsvalget 2017	...s 26
Vedlegg 1: Sentrale begrep	...s 27
Vedlegg 2: Kvantitet evaluert i partienes program	...s 29
Om Fredsvalg 2017	...s 30

Fredslagets utgangspunkt for evalueringen

Norges fredslag (NFL) er landets eldste fredsorganisasjon. Vi er en tradisjonell fredsbevegelse, som arbeider for fremme av klassisk fredspolitikk. Den tradisjonelle fredsbevegelsen har siden 1800- tallet fokusert sitt arbeid inn mot å begrense voldsmaktens rolle i samfunnet, og å legge til rette for at konflikter løses ikkevoldelig. Dette er også grunnleggende for Fredslagets arbeid. Vår formålsparagraf lyder som følger: "Norges Fredslag lager fred ved å utvikle fredskultur, begrense voldsmakt og arbeide med ikke-voldelig håndtering av konflikter lokalt, nasjonalt og internasjonalt."¹ Norges fredslag er partipolitisk uavhengig. Vårt ideal er at alle partier skal utvikle fredspolitikk fra sitt ståsted. Slik vi ser det, bør ikke fredspolitikken eies av verken venstreside, sentrum eller høyreside. Fredspolitikken bør være allemannseie og springe naturlig ut av alle ideologiske og religiøse forankringer.

Prosess og metode

Denne programevalueringen ble initiert av Norges fredslags årsmøte, i mars 2017. Årsmøtet vedtok et sett av tolv indikatorer for fredspolitikk som programmene skulle evalueres etter. Indikatorutvalget skjedde før noen av partienes landsmøter var avholdt. Etter behandling i Fredslagets styre, og innspill fra lokale Fredslagsmøter rundt om i landet, ble ytterligere seks fredspolitiske indikatorer lagt til de tolv. Sytten av de atten indikatorene vi dermed endte opp med er delt inn i to dimensjoner, hvorav den ene adresser voldsmakt, og den andre fredskultur. Den siste indikatoren - fredsvisjon – behandles som egen dimensjon i vår gjennomgang.

Valget av fredspolitiske indikatorer gjenspeiler i stor grad de sakene vi i fredsbevegelsen jobber med til daglig. Indikatorene er enkelt sagt de sakene våre medlemmer mener partiprogrammenes fredsprofil bør bedømmes etter. Som dere ser oppsummert i vedlegg 2, har vi funnet mye tekst i hvert partis program av relevans for våre atten fredspolitiske indikatorer. Partiprogrammenes tekst av relevans for indikatorene varierer, både fordi programmene er av ulikt omfang, og fordi partiene prioriter tematikken ulikt. Partienes program-tekst varierer fra nærmere 70 000 ord, til det halve. De momentene vi har registrert i de forskjellige programmene av relevans for indikatorene i Tabell 1 varierer fra 1 529 ord (Høyre) til 2 859 ord (Krf). Som andel av hele partienes valg og prinsippprogram utgjør disse momentene fra 2,76 % av program-teksten (Venstre) til 5,09 % (Rødt).² All tekst fra partienes program som ligger til grunn for vår evaluering er samlet i et bakgrunnsdokument, tilgjengelig på www.fredslaget.no/fredsvalg 2017. Partiene vi evaluerer programmene til i denne gjennomgangen er Rødt, SV, Ap, MDG, Sp, Krf, Venstre, Høyre og Frp.

¹ Se NFLs vedtekter, §1, på: <http://fredslaget.no/assets/docs/Styringsdokumenter/Vedtekter-NFL-2014.pdf>

² Prosentmålet er utregnet som andel ord av relevans for indikatorene av det totale antall ord som er benyttet i partienes program. Den teksten som er ansett relevant for indikatorene er samlet i eget dokument, tilgjengelig på www.fredslaget.no. Dokumentet er 74 sider.

Tabell 1: De fredspolitiske indikatorene som ligger til grunn for evalueringen

Indikatorer:	Sterk fredspolitikk kjennetegnes ved:	Svak fredspolitikk kjennetegnes ved:
Fredsvisjon	Fanger bredden i politikken, forankret ideologisk	Fravær av fred som politisk målsetting eller ideologisk utgangspunkt
Krigsmotstand	Tydelig avstandstakene til krig som politisk virkemiddel	Krigsforherligelse og annerkjennelse av vold som politisk virkemiddel
Terskel for å gå til krig	Klare begrensninger for bruk av vold og militærmakt	Få eller ingen begrensninger for bruk av militærmakt
Defensivt forsvar	Prioritering av forsvarsevne fremfor angrepsevne	Prioritering av offensiv militær kapasitet
Nedrustning	Politikk for nedrustning	Politikk for opprustning
Militært forbruk	Reduksjon i norsk og globalt militært forbruk	Økning av norsk og globalt militært forbruk
Våpenindustri og Våpenhandel	Begrensninger for militær eksport og produksjon	Støtte til våpenindustri og økt våpeneksport
FN og folkeretten	Støtte til FNs fredsarbeid og folkeretten som krigsforebyggende struktur	Undergraving av FNs aggresjonsforbud og FNs rolle som fredsbygger
Åpenhet om fred og sikkerhet	Åpenhet om sikkerhetspolitikk samt relevant varslervern	Legitimere hemmelighold i sikkerhetspolitikken
Fredskultur	Fremme av kultur for ikkevoldelig konfliktløsning, dialog og meklings	Fremme av voldskultur, militarisme, intoleranse og hatske relasjoner
Fredsundervisning³	Politikk for utdanning innen fred og ikke-voldelig konfliktløsning	Utdanningspolitikk som legitimerer voldsmakt og militarisme
Fredsskatt⁴	Rett til økonomisk militærnekt og fremme av fredsskatt-ordninger ⁵	Begrensning av folks samvittighetsfrihet til å nekte militærtjeneste
Fredsdepartement⁶	Fremme av sterke og sentrale institusjoner for fredsarbeid	Svekkelse av statsansvar og sentrale institusjoner for fredsarbeid
Sivile fredsstyrker⁷	Fremme av sivil konfliktløsning som alternativ til militærmakt	Fremme av militær konfliktløsning fremfor ikkevoldelige sivile alternativ
Støtte til fredsbevegelse	Moralsk og økonomisk støtte til frivillig fredsarbeid.	Diskreditering av bevegelsen og fjerning av økonomisk grunnlag for fredsarbeid
Fred i utviklingspolitikken	Fred som mål for utvikling og fredsarbeid som del av utviklingspolitikken	Manglende fokus på fredsarbeidets nødvendighet i utviklingspolitikken
Kvinner fred og sikkerhet	Støtte til FNs sikkerhetsråds resolusjon 1325 ⁸ , og de prinsipp som ligger til grunn	Manglende kvinneperspektiv i spørsmål om fred og konflikt
Ungdom fred og sikkerhet	Støtte til FNs sikkerhetsråds resolusjon 2250 ⁹ , og de prinsipp som ligger til grunn	Manglende perspektiv på unges rolle og medvirkning i spørsmål om fred og konflikt

³ Definisjon av fredsundervisning finner du i vedlegg 1

⁴ Definisjon av Fredsskatt finner du i vedlegg 1

⁵ Definisjon av økonomisk militærnekt finner du i vedlegg 1

⁶ Definisjon av Fredsdepartement finner du i vedlegg 1

⁷ Definisjon av Sivile fredsstyrker finner du i vedlegg 1

⁸ Se: <http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/women/wps.shtml>

⁹ Se: <http://www.un.org/press/en/2015/sc12149.doc.htm>

Gjennomgang av partienes program

Overordnet ser vi etter en klar fredsvisjon i partiprogrammene. I vår gjennomgang avsettes første del til å analysere partienes fredsvisjon, slik disse uttrykkes i deres program. Vi ser etter partienes forklaringer på hva som skaper og bevarer fred, hva som inngår i deres fredspolitik og hva partiene sier om tilnærminger til konfliktløsning. De program hvor fredsvisjonen påvirker mange politikfelt, og er tydelig forankret ideologisk, premieres. Der partiets program ikke uttrykker fred som politisk målsetting eller ideologisk utgangspunkt bemerkes også dette i gjennomgangen.

De øvrige sytten indikatorene deler vi altså inn i to dimensjoner. Disse angår det å begrense volds maktens anvendbarhet i samfunnet, og det å utvikle fredskultur. De første åtte indikatorene etter fredsvisjon, listet i tabellen over, inngår i den første dimensjonen. Det vi i Fredslaget står for i denne sammenheng, kommer tydelig til uttrykk i vårt prinsippprogram.¹⁰ Fredslaget arbeider for å begrense militære utgifter og å forhindre militæroperasjoner av ikke-humanitær art. NFL berømmer fredspolitik hvor sivile og ikkevoldelige forsvarsformer er en vesentlig del av sikkerhetspolitikken. Vi ønsker at Norge skal delta med bistand til samfunnsbygging i konfliktområder, og at staten sammen med ikke-statlige organisasjoner skal bidra til etablering av fredskultur. Fredslaget mener også at hvert enkelt menneske selv må få velge om det er i tråd med dets samvittighet å delta i bruk av vold. Vi ønsker derfor alternativ til militærtjeneste for de som ikke ønsker å bære våpen eller å delta i krig.

Den andre dimensjonen vi jobber ut fra i vår gjennomgang dreier seg om å utvikle fredskultur. Herunder hører de ni sistnevnte indikatorene listet i tabellen over. Det som etablerer fredskultur angår i stor grad det forebyggende fredsarbeidet. En fredskultur er altså en kultur der konflikter innen og mellom land håndteres på en konstruktiv og ikkevoldelig måte. Mer konkret kan vi si at en fredskultur er en kultur der konflikter mellom individer, grupper og stater håndteres og løses ved hjelp av ikkevoldelige metoder som dialog, forhandling, mekling og rettsavgjørelser.¹¹

Siden alle partiene går til valg på et valgprogram, er det først og fremst disse programmene vi ønsker å sammenligne i vår gjennomgang. Da vi registrer at noen av partiene også har prinsippprogram, uavhengig av sine stortingsvalgprogram, og at enkelte parti har valgt å legge viktige deler av sin fredspolitik til sine prinsippprogram fremfor stortingsvalsprogram, kan vi heller ikke overse prinsippprogrammene i vår gjennomgang. Dette gir oss igjen nye utfordringer, da prinsippprogrammene ikke nødvendigvis gjelder for den perioden valgprogrammene dekker. Da vi søker å forstå partiene i beste mening velger vi allikevel å forholde oss til prinsippprogram der det klargjør partiets posisjon. Tekst hentet fra prinsippprogram er markert i kursiv i vårt bakgrunnsdokument.

¹⁰ Prinsippprogrammet er tilgjengelig på:

<http://fredslaget.no/assets/docs/Styringsdokumenter/Prinsippprogram-NFL-2013.pdf>

¹¹ Definisjonen er hentet fra NFLs prinsippprogram, se:

<http://fredslaget.no/assets/docs/Styringsdokumenter/Prinsippprogram-NFL-2013.pdf>

Del 1: Partienes fredsvisjon

I denne første delen søker vi å identifisere partienes overordnede fredsvisjon. Det grunnleggende her er om fred omtales som politisk målsetting og om dette er ideologisk forankret. Videre spør vi oss om hvilke spesifikke politikkområder som påvirkes av partiets fredsvisjon, og i hvilke grad dette fanger bredden i partiets politikk. Grunnen til at vi undersøker om partiets fredsvisjon er forankret ideologisk i partienes program er antakelsen om at slik ideologisk forankring medfører økt eierskap til fredssak og dermed økt forutsigbarhet i partiets fredspolitikk. Der vi ikke klarer å identifisere noen fredsvisjon i program-tekstene, erkjenner vi dette. Fra ytterste venstre til ytterste høyre, oppsummerer vi som følger:

Rødt skriver mye om fred i sine program. De legger til grunn at revolusjonen de jobber for skal gjennomføres fredelig¹², og at det å bevare freden er en forutsetning for sosialismen de vil innføre. Fredelig konflikthåndtering anses som en viktig del av all utenriks og sikkerhetspolitikk.¹³ Rødt mener også at fredsarbeid skal være en hovedsatsning for Norge i tiden som kommer.¹⁴ Partiet er videre svært tydelig på ikke-diskriminering og voldsforebygging i sine program. Samtidig buker Rødt ofte mer konfronterende språk enn de andre partiene.¹⁵

Sosialistisk Venstreparti har også et ideologisk forankret fredsfokus i sine program. SV er faktisk det eneste partiet som erklærer seg som "fredsparti".¹⁶ SV mener at verden må organiseres på en ny måte for å fremme fred. Dette angår styrking av norsk fredsmekling og begrensninger for igangsetting av militære intervensjoner.¹⁷ SV er også klare på at Norge skal kjennetegnes ved ikkevoldelig konflikthåndtering i utenriks og sikkerhetspolitikken.¹⁸

Arbeiderpartiet er mindre tydelige på fred som mål for sin politikk enn SV og Rødt. Ap ønsker å styrke norsk innsats for fred og forsoning, men kobler ikke dette til mer ideologiske føringer for ikkevold. Partiet uttaler sjeldent

¹² Det må også skje grunnleggende endringer av det økonomiske systemet – en revolusjon der det store flertallet, overtar samfunnsmakta og styringa. Rødt vil at en slik revolusjon skal være demokratisk forankra og fredelig.

¹³ Å hindre en ny, ødeleggende krig mellom stormaktene er nødvendig for å videreutvikle den menneskelige sivilisasjonen. Å bevare freden er en forutsetning for å kunne bygge sosialisme.

¹⁴ Norge må prioritere fredsinnsetning og humanitær innsats i årene som kommer.

Rødt vil at Norges hovedrolle internasjonalt skal være bidrag til nedrustning, fredsmekling, og langsiktig støtte til gjenoppbygging etter konflikter og til å stå i mot de store utfordringene verden står overfor med klimaendringer og ressursknapphet.

¹⁵ Eksempelvis sies det at "Rødt kan ikke slå dette tilbake alene" og at "Rødt vil delta i klassekampen og slåss for et organisert arbeidsliv der arbeiderne får mer makt."

¹⁶ SV er et fredsparti. SVs utgangspunkt er at konflikter skal bli løst med ikke-voldelige midler.

¹⁷ SV mener at Norge skal fortsette å spille en meglerrolle i konflikter der det er ønsket. Norge skal kjennetegnes av vår satsing på diplomatiske, økonomiske og politiske virkemidler i møte med krig og konflikt. Vi skal være en pådriver for menneskerettigheter og arbeide for nedrustning.

¹⁸ F.eks: En kurs som fremmer tiltak for fred, atomnedrustning og demokratiutvikling heller enn militære intervensjoner. + Samtidig trengs det internasjonale rettsregler som hindrer den sterkeste rett og fremmer fredelig konfliktløsning

fredstilstand eller fredsarbeid som politiske målsettinger, selv om de tar til orde for fredspolitik. ¹⁹

Senterpartiet skriver en del om fredspolitik i sitt program. Sp legger til grunn at krig er en avgjørende utfordring, og må forebygges. ²⁰ Partiet ønsker at Norge skal satse mer på ikkevoldelig konflikthåndtering i utenrikspolitikken. ²¹ Sp sier de vil være tilbakeholdende med å støtte nye militære intervensjoner, da de mener erfaringene fra Irak, Afghanistan og Libya tilser en slik konklusjon.

Miljøpartiet De Grønne har den tydeligste fredsvisjonen av alle partiene vi her evaluerer. MDG sier at de legger ikkevoldsprinsippet til grunn for alle områder av sin politik. ²² MDGs bredde i fredspolitikken er dermed eksepsjonell. Partiet legger fredspolitikken til grunn for både økonomi ²³, sikkerhetspolitik ²⁴, klima og bistand ²⁵ og det meste annet.

Kristelig folkeparti uttrykker en sterk ideologisk forankring til ikkevold og fredelig konfliktløsning i sine program. Partiets utgangspunkt er at det alltid er galt å ta menneskeliv. Alle andre alternativer skal derfor være utprøvd før man tar i bruk vold og militærmakt for å løse konflikter. ²⁶ Krf forankrer fredspolitikken i menneskets ukrenkelige verdi ²⁷ og fremme av menneskerettighetene. KrFs fredsvisjon påvirker både likestilling, livssynspolitik, bistand og flere andre politikkområder.

Venstre uttrykker en klar fredsvisjon i sine program. Partiet mener ingen samfunnstilstand strider mer mot et liberalt menneskesyn enn krig. Venstre mener derfor at ingenting må stå uprøvd for å forebygge krig, og for å forhindre at beredskap for krigstilstand krenker liberale verdier. Fred og sikkerhet overalt i verden er i følge Venstres program alle liberaleres moralske plikt. Partiets

¹⁹ Ap vil styrke den norske innsatsen for fred og forsoning, gjennom nye initiativer, gjennomgang av erfaringene fra de siste tiår og samarbeid med likesinnede land og aktører

²⁰ Norges internasjonale arbeid må ta utgangspunkt i at vi på bred front kjemper for menneskerettigheter og mot krig, fattigdom og miljødeleggelse.

²¹ Fred mellom folk og nasjoner bygger på gjensidig respekt og toleranse. Norge må arbeide for en verden der flere konflikter løses med politiske og diplomatiske midler.

²² *Miljøpartiet De Grønne legger ikkevoldsprinsippet til grunn for alle områder av politikken. Økologisk og sosial bærekraft, demokrati og menneskeverd forebygger konflikter gjennom fjerning av strukturell vold i fredstid. Ikkevoldelig motstand og dialog er egnede verktøy til å dempe og løse konflikter når de oppstår. Det er mulig å utvikle en ikkevoldskultur der behovet for voldsmakt er redusert til et minimum og krig betraktes som usivilisert.*

²³ Økonomien skal underordnes sunne økologiske prinsipper og fremme fred og rettferdighet både lokalt og globalt.

²⁴ *Norsk deltagelse i internasjonale militære operasjoner må være foranlediget av et FN-mandat og det må foreligge enighet om at formålet er å redde og beskytte liv gjennom å hindre ytterligere voldsbruk.*

²⁵ Derfor hører en ansvarlig klima- og miljøpolitik, økt bistand og innsats for sosial rettferdighet, internasjonalt fredsarbeid og nedrustning uløselig sammen.

²⁶ Utgangspunktet må alltid være at det er galt å ta et menneskeliv. Alle andre alternativer skal være utprøvd før man tar i bruk vold og militærmakt for å løse konflikter eller gjenopprette fred og sikkerhet. + I de fleste tilfeller vil konfliktene best løses ved dialog og ved at partene er villige til å inngå kompromiss.

²⁷ HVER DAG krenkes menneskeverdet til svært mange mennesker. Vold og væpnet konflikt frarøver mennesker retten til liv.

fredsvisjon er altså svært dypt forankret i liberalismen. Fredsvisjonen er styrende for handelspolitikk og økonomi. Venstres fredsvisjon er spesielt internasjonal i sin tilnærming.²⁸ Allikevel åpner Venstre for militær maktbruk, også uten FN- mandat, der akutte humanitære katastrofer rettferdiggjør dette.

Høyre anser konfliktforebygging og fredsskapende arbeid som viktige virkemiddel i politikken, men uttrykker ikke at fred er noe mål i seg selv. Høyres program beskriver verden som mer truende enn de andre.²⁹ I sikkerhetspolitikken åpner man for voldelig konflikthåndtering fremfor å promotere det motsatte.³⁰ Høyre kan ikke sies å uttrykke noen klar fredsvisjon i sine program.

Fremskrittspartiet uttrykker heller ikke noen klar fredsvisjon i sine program. Som liberalister er de trygt forankret i menneskerettighetene og frihandel, men kobler ikke dette til fred, slik eksempelvis Venstre gjør. Frp setter norske interesser i sentrum, og mener at fredsarbeid tjener disse interessene.³¹

Evaluering av partienes fredsvisjon

Miljøpartiet De Grønne er best i denne delen av vår gjennomgang. Deres program uttrykker den tydeligste og mest omfattende fredsvisjonen. Det er også MDGs fredsvisjon som påvirker partiets øvrige politikkområder i størst grad. SV peker seg også ut i toppsjiktet. SV definerer seg som et fredsparti, legger avgjørende vekt på ikkevold, og lar fredspolitikken ligge til grunn for mye av sin øvrige politikk.

Venstre, Krf og Rødt forankrer også sin fredspolitikkk dypt. Deres fredsvisjoner har tydelige ideologiske utgangspunkt. Denne ideologiske forankringen er ikke like lett å få øye på hos Senterpartiet, kanskje fordi de bruker et mindre ideologisk språk i sitt program. Disse fire partiene uttrykker uansett sin fredspolitikkk overordnet, og rimelig bredt.

De tre partiene som ikke synes å uttrykke noen klar fredsvisjon i sine program er Frp, Høyre og Arbeiderpartiet. Blant de øvrige partiene synes fredspolitikken dypere forankret enn i disse tre. Arbeiderpartiet er allikevel tydeligere i sin fredspolitikkk enn Frp og Høyre. Ap er klare på at de vil styrke innsatsen for fred og forsoning. Det samme kan ikke sies om Frp og Høyre. De to høyrepartiene kommer dermed dårligst ut i denne delen av evalueringen.

²⁸ Bare gjennom internasjonalt samarbeid kan vi forebygge krig og konflikt og skape fred.

²⁹ Ingen kan lenger tro at Norge er isolert fra det som skjer ute i verden. I en slik situasjon er det avgjørende at Norge har et sterkt forsvar, et politi som sikrer trygghet i hverdagen, og at vi fører en stabil og forutsigbar utenrikspolitikkk.

³⁰ Høyre legger avgjørende vekt på beslutninger tatt i FNs sikkerhetsråd, og vil at Norge gjennom andre internasjonale organisasjoner, som blant annet EU, OSSE og NATO, skal delta i arbeidet for å fremme demokrati og sikkerhet – om nødvendig også gjennom militære operasjoner

³¹ Norske interesser sikres best gjennom et forpliktende internasjonalt samarbeid med sikte på internasjonal avspenning, varig fred, en friest mulig verdenshandel og respekt for grunnleggende menneskerettigheter.

Del 2: Partienes forhold til voldsmakt

Norges fredslags utgangspunkt er at voldsmaktens rolle reduseres ved etablering av sikkerhetsfelleskap. Et sikkerhetsfelleskap kjennetegnes av fravær av opprustning og krigsforberedelser. Partene som inngår i fellesskapet er overbevist om at krig mellom dem er utelukket og at framtidige konflikter kommer til å bli løst på fredelig vis. Dette forutsetter institusjoner, normer og prosesser for å løse konflikter uten bruk av vold. NFL arbeider for en sikkerhetspolitikk som bidrar til å styrke framveksten av sikkerhetsfelleskap i verden. En slik politikk inkluderer demokratisering, respekt for menneskerettigheter, nedrustning, avmilitarisering, internasjonalt samarbeid for fred og utvikling av metoder for ikkevoldelig konfliktløsning.³² I denne delen oppsummerer vi partiprogrammene som følger, fra ytterste venstre til ytterste høyre:

Rødt

Rødt sier de ikke vil ha en angrepshær til utenlandsoppdrag, men et reelt forsvar. Partiet ønsker at det militære forsvaret av Norge skal være uavhengig av både NATO og EU. De er tydelige på at de ikke støtter vestlige militære intervensjoner Norge har tatt del i, slik som okkupasjonen av Irak og Afghanistan og bombingene av Libya og Jugoslavia. Rødt er også tydelige på at de vil motarbeide okkupasjon av Kurdistan, Vest-Sahara og Palestina.

Rødt mener at terskelen for å gå til krig må heves. De mener NATO må nedlegges, at norske tropper ikke bør kunne sendes utenlands uten at dette vedtas i plenum i Stortinget og at deltakelse i alle fredsoperasjoner skal kreve aksept fra de involverte parter. Rødt er imot norsk trening av syriske opprørsstyrker. Som alternativ til NATO ønsker Rødt en nordisk forsvarsallianse. De vil styrke det norske militærets evne til suverenitetshevdelse i norske nærområder og sivilforsvaret. Rødt vil ikke ha utenlandske militærbaser på norsk jord. Rødt vil forby alle masseødeleggelsesvåpen, inklusive atomvåpen. Videre vil de avbryte anskaffelsen av nye kampfly. Partiet vil stanse all norsk våpeneksport til bruk i aggresjonskriger, undertrykking og intervensjon i borgerkriger. De vil kreve sluttbrukererklæringer for all våpeneksport fra Norge og våpen produsert i andre land av norskeide selskap.

Rødt vil at FN skal være den grunnleggende pilaren i norsk utenrikspolitikk, i motsetning til allianseforholdet til USA og NATO. Rødt er også svært opptatt av varslervern og offentlighetens rett til innsyn i sikkerhetspolitiske anliggender. Partiet er tydelige motstandere av overvåkning, og foreslår en rekke tiltak for å styrke personvern og ytringsfrihet.

³² Hentet fra NFLs prinsippprogram, tilgjengelig på <http://fredslaget.no/assets/docs/Styringsdokumenter/Prinsippprogram-NFL-2013.pdf>

Sosialistisk Venstreparti

SV mener Norge de siste årene har deltatt i flere katastrofale kriger. SV arbeider for at Norge skal bli en fredsnasjon, og vil avstå fra krigføring mot andre land. Partiet mener Norge må søke å være en brobygger heller enn å delta i opprustning og blokktenking. SV vil styrke norsk støtte til fred og forsoningsarbeid. SV vil arbeide for fredelig konfliktløsning og respekt for internasjonal rett. SV støtter palestinernes kamp mot israelsk okkupasjon og Vest-Saharas krav om en folkeavstemning om sitt eget lands uavhengighet.

SV vil erstatte medlemskapet i NATO med en nordisk forsvarspakt. Så lenge Norge er medlem i NATO vil SV arbeide for at alliansen forsvare nærområdene framfor å drive krig utenfor eget område. SV vil også gå imot videre utvidelser av NATO og for nedrustning av alliansens atomvåpen. SV vil videreføre basepolitikken, som innebærer at man ikke skal ha permanent utstasjonerte utenlandske styrker på norsk jord, og opprettholde den selvpålagte restriksjonen om at NATO ikke skal øst for 23. lengdegrad. SV vil hindre utenlandske baser eller permanente utenlandske styrker på norsk jord.

SV vil at eventuell norsk deltakelse i militære operasjoner skal vurderes i hvert enkelt tilfelle. Vilåårene er at operasjonen har et FN-mandat og er under FN-ledelse. SV vil også at alle forespørsler om militære operasjoner skal behandles i åpent storting, og ikke i en lukket komite slik som er praksis i dag. Som Rødt setter også SV fokus på varslervern og overvåkning i sine program.

SV vil at Norge skal ta en lederrolle i kampen for å forby atomvåpen, og at Norge tar en ledende rolle i å sikre et forbud mot retten til førstebruk av atomvåpen, som i dag en del av NATOs strategiske konsept. SV vil gjøre Norge til en atomvåpenfri sone ved å grunnlovsfeste forbud mot atomvåpen på norsk jord. SV vil også hindre norsk deltakelse i NATOs rakettskjold som bidrar til å øke spenningen mellom NATO og Russland. SV vil også trekke SPU ut av all produksjon og alle tjenester knyttet til kjernevåpen.

SV vil oppgradere sjøforsvaret med blant annet flere ubåter og ha flere seilingsdøgn i nord og styrke Hæren og Heimevernet for å øke den norske forsvarsevnen. SV er mot bestilling av F-35 kampfly. SV vil stanse all eksport av våpen eller militært materiell til land som begår grove menneskerettighetsbrudd og overgrep mot egen befolkning, endre eksportkontrollregelverket slik at reglene for våpeneksport også gjelder for norsk forsvarsindustri datterselskap i utlandet og kreve sluttbrukererklæring på eksport av alle strategiske varer. SV vil at det gjennomføres stikkprøver på oppgitt sluttbrukerdokumentasjon og at avslag på våpeneksport til alle land utenfor NATO offentliggjøres.

Arbeiderpartiet

Arbeiderpartiet vil at norsk deltakelse i væpnede internasjonale operasjoner skal forankres i FN-mandat eller anerkjent folkerettslig grunnlag. Ap ser NATO både som en politisk og en militær allianse. Debatten om hvordan freden best sikres i

det nordatlantiske området er en viktig del av Aps NATO-politikk. Ap mener at NATOs samlede militære evne skal styrkes, ikke minst gjennom tettere samarbeid om anskaffelser, øvelser og doktrineutvikling. Ap mener at Forsvaret skal utgjøre en krigsforebyggende terskel og sikre troverdig avskrekking med basis i NATOs kollektive forsvar.

Ap mener at autonome våpen, cyber, posisjoneringsteknologi, nye materialer, biologiske og medisinske gjennombrudd vil endre måten kriger og konflikter utføres på i stor grad. Arbeiderpartiet vil derfor ta initiativ til tettere internasjonalt samarbeid for å bidra et sterkere regelverk på dette området. Ap vil også arbeide for balansert og gjensidig atomnedrustning innen rammen av ikkespredningsavtalen (NPT), med et langsiktig mål om et internasjonalt forbud mot kjernevåpen.

Ap vil styrke militæret i tråd med den vedtatte langtidsplanen og slutte opp om målsetningene fra NATO-toppmøtet i 2014 om at medlemslandene gradvis øker sine forsvarsbudsjetter opp mot 2 prosent av BNP innen et tiår og at nye investeringer i Forsvaret utgjør minst 20 prosent av de årlige forsvarsbudsjettene. Ap vil støtte opp under FNs rolle for fred og sikkerhet, blant annet gjennom bidrag til FNs fredsoperasjoner.

Senterpartiet

Senterpartiet vil være tilbakeholdne med å støtte nye militære intervensjoner. Norge kan bidra aktivt til internasjonale operasjoner med FN-mandat, og nødvendig humanitært arbeid. Sp mener Norge og NATO må bidra til avspenning og normalisering. En slik utvikling avhenger også av Russland, og kan ikke skje på bekostning av folkeretten eller andre lands selvråderett og uavhengighet.

Sp mener det tilligger Stortinget å vedta eventuelle norske militære bidrag i utlandet. Dagens ordning med konsultasjon i Stortingets utvidede utenriks- og forsvarskomite sikrer ikke tilstrekkelig, demokratisk forankring. Senterpartiet vil være tilbakeholdende med å inkludere flere medlemsland i NATO, og si «nei» til norsk deltakelse i internasjonale operasjoner utenfor NATO hvis det ikke foreligger en klar forankring i FN-pakten og et klart FN-mandat. Sp vil at Norge prioriterer en nordisk styrke i FN-regi framfor deltagelse i den nordiske militære innsatsgruppen i EU. Partiet mener også at internasjonale operasjoner Norge deltar i bør bli grundig evaluert.

Senterpartiet vil at Norge skal arbeide for en internasjonal, bindende avtale som forbyr atomvåpen. Partiet sier at prioritering og ressursbruk ved utenlandsoppdrag ikke skal gå på bekostning av Forsvarets primæroppgave. Sp vil styrke alle forsvarsgrener, men legge særlig vekt på Hæren og Heimevernet. Senterpartiet mener at investeringen i nye kampfly ikke må gå på bekostning av bevilgningene til de andre forsvarsgrenene. Senterpartiet vil at verdensorganisasjonen FN får mulighet til å legge premissene for internasjonal politikk i større grad enn i dag.

Miljøpartiet De Grønne

Miljøpartiet De Grønne er overbevist om at ikkevoldelig motstand og dialog er gode verktøy til å dempe og løse konflikter, og vil alltid strekke seg etter en fremtid der behovet for voldsmakt er redusert til et minimum. MDG mener at bruk av militære virkemidler, i tråd med FN-pakten, må være absolutt siste utvei, og kombineres med sivil, ikke-voldelig og humanitær innsats, også i etterkant. Norsk deltakelse i internasjonale militære operasjoner må være foranlediget av et FN-mandat. MDG mener Norge aktivt bør bidra til internasjonal konfliktløsning og at vi bør innta en ledende rolle i kampen for en kjernevåpenfri verden.

MDG vil at Norge skal fremme ikkevoldelig konflikthåndtering i alle relevante fora. Partiet vil endre grunnloven slik at norsk deltakelse i krigsoperasjoner i utlandet må vedtas av Stortinget. De vil også arbeide for grundige evalueringer av norsk deltakelse i internasjonale militære operasjoner. MDG mener at godt samarbeid mellom sivile og militære aktører er viktig for vår forsvarsevne og beredskap. MDG vil styrke heimevernet. Miljøpartiet har også et klart fokus på varslervern, og åpenhet om norsk sikkerhetspolitikk.

MDG vil opprettholde norsk medlemskap i NATO, men aktivt arbeide for at forsvarsalliansen skal holde seg innenfor kjerneoppdraget. Det betyr at de vil prioritere fredelig konfliktløsning, forebygging av konflikt og forsvar av medlemmenes territorium fremfor såkalte "out-of-area"-operasjoner. MDG vil arbeide for at NATO unngår å øke spenningsnivået i Europa eller i konfliktsoner i andre deler av verden. Samtidig mener de at Norge må jobbe for at NATO-samarbeidet ikke skal basere seg på bruk av kjernevåpen.

MDG er imot rakettskjold, og vil føre en tydelig og dialogbasert russlandspolitikk med vekt på menneskerettigheter, demokrati og folkerett. MDG vil arbeide for global nedrustning. De vil arbeide aktivt for et internasjonalt forbud mot atomvåpen, legge til rette for styrket informasjonsarbeid om de humanitære og økologiske konsekvensene av atomvåpen og arbeide for internasjonalt regelverk mot autonome, robotstyrte våpensystemer. MDG vil redusere innkjøpet av F-35 jagerfly og øke finansieringen av Heimevernet for å ivareta et sivilt forankret minimumsforsvar.

MDG vil trekke SPU ut av investeringer i våpenindustrien. De Grønne ønsker også en langt mer restriktiv politikk for norsk våpeneksport, for å hindre at norskproduserte våpen ender opp i land som begår alvorlige menneskerettighetsbrudd. MDG vil sikre at norske våpenprodusenter ikke skal ha anledning til å selge våpen til autoritære regimer og til stater som begår alvorlige menneskerettighetsbrudd, og innføre krav om sluttbrukererklæring fra alle land som kjøper våpen og ammunisjon produsert i Norge.

Kristelig Folkeparti

For Kristelig Folkeparti er det et forsvarspolitisk mål å forebygge krig og

konflikter, hevde landets suverenitet og bidra til å fremme en fredelig utvikling i verden. All bruk av militærmakt må forankres i folkeretten og prinsippene om rettferdig krig. KrF mener at freds- og diplomatisporet skal være det virkemiddelet man primært benytter overfor andre stater og folk. KrF vil arbeide for at menneskeverdet skal respekteres også i stridshandlinger hvor faren for brutalisering og uetiske alternativer er sterkt til stede. KrF mener Forsvaret må trene på holdninger, etikk og ledelse for bevisstgjøring og mestring av krevende dilemmaer.

For KrF er NATO hjørnesteinen i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. De mener Norge må opptre pålitelig innenfor NATO-samarbeidet. Norge må bevare et godt forhold til USA og sørge for at amerikanerne tar en aktiv interesse i norsk sikkerhet, men også være villige til å si klart fra dersom vi er uenige i deres politikk. Forsvaret må også i fremtiden være organisert slik at Norge lett kan ta del i NATO-operasjoner i utland og innland.

KrF vil arbeide for å styrke og opprettholde humanitærretten. I dette ligger også folkerettens krav til bruk av droner i krigføring. KrF vil arbeide for en streng regulering av inhumane våpentyper og et internasjonalt forbud mot brannvåpen. KrF vil også føre en restriktiv politikk for å sikre nødvendig kontroll over utviklingen av militær robotteknologi og helautonome våpen. KrF vil også arbeide for et humanitært løft for et forbud mot atomvåpen og ønsker at Norge skal være en sentral aktør i dette arbeidet.

KrF vil arbeide for bedre sikring av norsk våpeneksport, styrke kontrollen for å forhindre at det havner på avveie og videreutvikle de strenge etiske retningslinjene for norske våpenprodusenter. KrF vil at Norge skal innføre sluttbrukererklæring for all eksport av norsk militærmateriell og skjerpe etterkontrollmekanismene, også til NATO-land etter nærmere regler. KrF vil også arbeide for felles internasjonale standarder for sporingsmekanismer på våpen og ammunisjon, og at det skal gis økt innsyn i begrunnelser for avslag på og innvilgelse av søknader om norsk våpeneksport og spesifisering av hvilke kriterier som legges til grunn for hvert enkelt avslag. KrF vil stanse all norsk eksport av våpen og våpenkomponenter til autoritære regimer hvor det er risiko for at våpnene misbrukes til intern undertrykking, ytre aggresjon eller grunnleggende brudd på menneskerettighetene og tolke EU-kriteriet for menneskerettighetssituasjonen i mottakerland strengere enn i dag.

Venstre

Venstre mener det alltid vil være vanskelig å forutse alle konsekvensene av en militær intervensjon. Venstre vil derfor at man skal være restriktive med bruk av slik makt. Samtidig vil Venstre intensivere arbeidet med å forhindre folkemord, krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten og andre grove menneskerettighetsbrudd ved å styrke prinsippet om retten til å beskytte (R2P). Venstre mener at norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk må være forutsigbar og bygge på både avspennende og beroligende tiltak. Venstre mener at hæren må styrkes. Det er stort behov for landstyrker som også kan bidra i operasjoner i

utlandet, og hærstyrkene utgjør den største andelen av slike bidrag.

Venstre vil arbeide for et internasjonalt forbud mot atomvåpen og styrke arbeidet med å håndheve og få flere land til å ratifisere konvensjonene om forbud mot landminer og klasevåpen. Venstre vil også arbeide for et internasjonalt forbud mot brannvåpen og videreføre arbeidet med en konvensjon om kontroll med håndvåpen. Venstre vil at FN skal ha det overordnede ansvaret for internasjonal fred og sikkerhet. Internasjonale operasjoner skal som den klare hovedregel være forankret i FN.

Venstre vil ha streng kontroll med norsk våpeneksport. De mener sluttbrukererklæringer for våpen bør styrkes gjennom bedre internasjonale avtaler, blant annet for å tette eksisterende hull ved tredjelandseksport fra NATO-land slik at våpen ikke skal kunne eksporteres videre uten norsk samtykke. Venstre vil sidestille kravene til eksport av A- og B-materiell, og ha forbud mot salg av militært materiell til autoritære regimer. Venstre vil sikre rapportplikt til norske myndigheter for vedlikeholdsoppdrag og reservedelsleveranser for norske våpen og våpensystemer som en kontrollmekanisme for hvor norske våpen er i bruk og arbeide for et internasjonalt system for merking av våpen og ammunisjon.

Venstre mener at alle offentlige dokumenter som hovedregel bør være tilgjengelig for innsyn, og at dokumenter bare unntaksvis skal kunne unntas fra offentligheten. Venstre vil styrke varslervernet og ytringsfriheten.

Høyre

Høyre vil føre en utenrikspolitikk som forsvarer norske interesser, demokratiet og menneskerettighetene. De vil videreutvikle et forsvar som sikrer Norges interesser, suverenitet og handlingsfrihet, og som gjør oss i stand til å oppfylle våre forpliktelser i NATO og i våre nærområder. Høyre vil sørge for at Norge opprettholder de forpliktelser som følger av NATO-samarbeidet, både ved å støtte opp om NATOs permanente tilstedeværelse i Norge og gjennom å ta ansvar for internasjonal sikkerhet og stabilitet som del av alliansen. Høyre vil videreutvikle forsvarssamarbeidet med USA, blant annet ved forhåndslagring av militært materiell i Norge.

Høyre mener en FN-ledet verdensorden er avgjørende for stabilitet, fred og en utvikling som ivaretar interessene til både små og store land, og der respekten for menneskerettigheter er grunnlaget. Høyre vil arbeide for sterkere internasjonalt samarbeid mot spredning av atomvåpen og andre masseødeleggelsesvåpen, og støtte utviklingen av nye humanitærrettslige instrumenter for å styrke eksisterende nedrustningsavtaler. Høyre vil legge til rette for en verden fri for atomvåpen, i tråd med NATOs strategiske konsept.

Høyre vil prioritere forsvarsevnen og fortsette å styrke Forsvarets reaksjonsevne, kampkraft og utholdenhet. Det er viktig å sørge for tilstrekkelige økonomiske ressurser for øving og trening, drift og vedlikehold, investeringer og

rekruttering av egnet og motivert personell. Forsvaret må ha en balanse mellom økonomi, oppgaver og struktur som er bærekraftig over tid. Høyre mener at norsk forsvarsindustri bidrar til å styrke forsvarsevnen gjennom en høy grad av forsyningssikkerhet og materiellberedskap. Høyre vil derfor bidra til å opprettholde og videreutvikle en internasjonalt konkurransedyktig norsk forsvarsindustri med gode gjenkjøpsavtaler, og samarbeide mer med andre nasjoner om anskaffelse av forsvarsmateriell der det gir operativ og økonomisk merverdi.

Fremskrittspartiet

Frp mener Norge kun i begrenset grad skal delta i internasjonale militære operasjoner. Erfaringer har etter deres syn vist at bruk av militærmakt ikke skaper forsoning, fred og stabilitet. En forutsetning for et norsk engasjement for Frp er derfor at mandatet er utformet slik at styrken har mulighet til å løse oppdraget, og at dette er tidsbegrenset. Alle oppdrag må være forankret i et tydelig FN-mandat. Frp mener FN bør konsentrere seg om krigsforebyggende og fredsskapende arbeid, humanitært arbeid og kriseinnsats samt beskyttelse av menneskerettigheter.

Frp mener at Norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk skal sikre norske interesser. Forsvarets primære oppgave er derfor å forsvare eget territorium og NATOs medlemsland. Frp vil styrke alle forsvarsgrener i nord, samt stimulere til økt alliert trening og aktivitet. Frp mener USA er Norges viktigste allierte. Det er derfor særlig viktig å videreføre og videreutvikle det strategiske partnerskapet med USA. Et viktig element er fremskutt lagring av amerikansk militært utstyr og tilhørende avtaler. Det er også viktig å videreføre amerikansk trenings- og øvelsesvirksomhet i Norge, samt å ha et effektivt etterretningssamarbeid. Frp påpeker at ved opprettelsen av et digitalt grenseforsvar skal personvern hensyn ivaretas og ha høy prioritet.

Frp mener Norges avanserte forsvarsindustri bidrar til å styrke Forsvaret og norsk beredskap. Forsvarsindustrien og Forsvaret har derfor gjensidig interesse av internasjonale kontakter. Forsvarets anskaffelser er en døråpner for forsvarsindustrielt samarbeid samtidig som forsvarsindustrien er en døråpner for tettere militære kontakter for Forsvaret på alle plan. Samarbeid med Forsvarets Forskningsinstitutt styrker vekselvirkningen mellom Forsvarets operative evne og høyteknologi. Frp vil at staten skal opprettholde eierskapet over sentral norsk forsvarsindustri.

Evaluering av partienes forhold til voldsmakt

SV gjør det også veldig godt i denne delen av vår evaluering. Partiet er klart avstandstakende til krig som politisk virkemiddel og ønsker klare begrensninger for bruk av vold og militærmakt. SV er best på atomnedrustning, våpeneksport og basepolitikk. Partiet går tydelig mot norsk deltakelse i NATOs rakettskjold. SV prioriterer klart forsvarsevne fremfor angrepsevne. Partiet gjør det også skarpt

på åpenhet om sikkerhetspolitikken. SV kommer godt ut på alle de åtte indikatorene som evalueres i denne delen.

Rødt scorer svært godt på fem av de åtte indikatorene vi gjennomgår i denne delen av vår gjennomgang. Partiet er klart avstandstakene til krig som politisk virkemiddel og ønsker klare begrensninger for bruk av vold og militærmakt. Rødt prioriterer forsvarsevne fremfor angrepsevne. Partiet er også gode på våpeneksport, hvor de er konkrete på nødvendige begrensninger for norsk våpenhandel. Partiet er ikke like klare i sin nedrustningspolitikk. Rødt er ellers gode på varslervern og åpenhet om sikkerhetspolitikken.

MDG kommer også godt ut av denne delen av vår evaluering. De er forbilledlig tydelige på nytten og nødvendigheten av ikkevoldelig konflikthåndtering. Partiet er tydeligst avstandstakene til krig som politisk virkemiddel. Selv om MDG er for NATO-medlemskap, er de tydelige på at de ønsker et mer defensivt innrettet NATO. MDG ønsker økt åpenhet om sikkerhetspolitikk, og dertil relevant varslervern. Partiet er tydelige på rakettskjoldmotstand, begrensninger for norsk våpeneksport og nedrustningspolitikk. MDG kommer positivt ut i forhold til alle åtte indikatorer gjennomgått i denne delen av evalueringen.

Senterpartiet kommer best ut av sentrumspartiene i denne delen av vår gjennomgang. Sp prioriterer forsvarsevne fremfor angrepsevne. Partiet er tydelig på at Norge bør være tilbakeholdne med å støtte nye militære intervensjoner. Sp mener at internasjonale operasjoner Norge deltar i bør bli grundig evaluert, og kommer med klare tiltak for økt åpenhet om sikkerhetspolitikken. Sp sier imidlertid ingenting om militær eksport og produksjon i sitt program. Selv om de er for et forbud mot atomvåpen, utmerker Sp seg heller ikke på nedrustningspolitikken.

Kristelig Folkeparti er tydelige i sin støtte til FNs fredsarbeid og folkeretten som krigsforebyggende struktur. Selv om partiet er avstandstakene til krig som politisk virkemiddel, er de ikke entydige på prioritering av forsvarsevne fremfor angrepsevne. Krf adresserer folkerettslige utfordringer ved dronekrig, og vil føre en restriktiv politikk for kontroll over autonome våpen. Krf gjør det i det hele tatt godt på nedrustningspolitikken. Krf er også tydelige og gode på våpeneksporten. Partiet er ikke like gode på det å heve terskelen for å gå til krig, åpenhet om sikkerhetspolitikken og reduksjon i norsk og globalt militært forbruk.

Venstre er ikke tydelige på om de ønsker høyere eller lavere terskel for å gå til militær intervensjon. Venstre prioriterer offensiv militær kapasitet for det norske forsvaret. Partiet har mye nedrustningspolitikk, men utmerker seg ikke i toppsjiktet på dette feltet. Venstre er gode på våpeneksportpolitikk, åpenhet om norsk sikkerhetspolitikk og håndvåpen-kontroll.

Arbeiderpartiet støtter opp om folkeretten som krigsforebyggende struktur, og støtter FNs fredsarbeid. Samtidig prioriterer partiet offensiv militær kapasitet fremfor defensiv innretting av militærmakten. Ap uttrykker ikke ønske om å heve terskelen for bruk av norsk militærmakt. Partiet er av de få som tar til orde for sterke regelverk for autonome våpen. Selv om dette anses positivt, kommer

Ap bare middels ut på nedrustningspolitikken. Ap uttrykker ikke noe ønske om en mer restriktiv våpeneksport eller økt åpenhet om sikkerhetspolitikken.

Fremskrittspartiet er kritiske til at Norge skal delta i internasjonale militære intervensjoner. Samtidig ønsker partiet å videreutvikle Norges strategiske partnerskap med USA, og ønsker dermed også mer fremskutt lagring av amerikansk militært materiell i Norge og økt øvelsesvirksomhet i Norge. Frp synes å prioritere offensiv militær kapasitet. Frp gir sin uforbeholdne støtte til norsk våpenindustri og økt våpeneksport. Partiet uttrykker ingen ønske om økt kontroll eller andre begrensninger for norsk våpeneksport.

Høyre kommer dårligst ut i denne delen av vår gjennomgang. Høyre prioriterer offensiv militær kapasitet, støtte til våpenindustri og økt våpeneksport. Partiet legger ikke opp til politikk som begrenser Norges mulighet til å bruke militærmakt i internasjonale konflikter. Høyres nedrustningspolitikk er svak, og partiets program legger til rette for økning av både nasjonalt og globalt militært forbruk.

Del 3: Partienes forhold til fredskultur

En fredskultur er en kultur der konflikter mellom individer, grupper og stater håndteres og løses ved hjelp av ikkevoldelige metoder som dialog, forhandling, mekling og rettsavgjørelser. I en fredskultur har alle samfunnets individer og organer ansvar for å forsvare og utvikle freden. En fredskultur forutsetter følgelig at enkeltmennesket kjenner sin egen verdi og betydning som samfunnsmedlem. Apati, resignasjon og manglende tro på egen betydning er tydelige tegn på fravær av en fredskultur.³³ I denne siste delen av vår gjennomgang oppsummerer vi partiprogrammene som følger, fra ytterste venstre til ytterste høyre:

Rødt

Rødt ønsker å utvide Alternativ til Volds (ATV) tilbud til hele Norge slik at det er tilgjengelig for alle, og at tilbudet også retter seg inn mot barn og ungdom som benytter vold for å løse sine problemer. Rødt vil ha et desentralisert politi med sivilt preg. Rødt er mot generell bevæpning og militarisering av politiet.

Rødt vil sikre retten til politisk militærneking og politisk arbeid i militæret, samt sikre retten til å få opplæring i sivile motstandsformer, teknikker og organisering. Rødt vil også arbeide for at det skal gis opplæring til sivile, fredsbevarende kontingenter som kan drive hjelpearbeid i konflikter der partene aksepterer det. Rødt skriver mye om forebygging av kriminalitet og ekstremisme, samt tiltak mot mobbing og for ikke-diskriminering i sine program.

³³ Hentet fra NFLs prinsippprogram, tilgjengelig på <http://fredslaget.no/assets/docs/Styringsdokumenter/Prinsippprogram-NFL-2013.pdf>

Rødt vil sikre retten til å drive politisk kamp mot undertrykkelse og urettferdighet gjennom streik, sivil ulydighet og lignende. Rødt vil jobbe for implementering av FN-resolusjon 1325 om å sikre kvinners deltakelse i fredsarbeid.

Sosialistisk Venstreparti

SV mener at kultur har en sterk egenverdi og bidrar til bedre helse, livskvalitet, utdanning, næringsutvikling og fred. Partiet vil styrke innsatsen for ikkevoldelig konflikthåndtering betydelig. Vold og overgrep anerkjennes som et stort samfunnsproblem, og samfunnet forstås å ha ansvar for både å forebygge vold og overgrep, og gi oppmerksomhet og tilbud til alle som utsettes for det. Derfor vil SV styrke arbeidet i Konfliktrådene. SV vil ha et ubevæpnet politi. SV vil arbeide for at kvinner og sivilsamfunnet deltar i fredsprosesser, konfliktløsning og forebygging av konflikt.

SV skriver mye om ikke-diskriminering og bekjemping av mobbing i sine program. SV vil ha et nasjonalt program for satsning med skolebasert kompetanseheving på hver eneste skole i landet, for å sette alle voksne i skolen bedre i stand til å forebygge, oppdage og stoppe mobbing. Videre vil SV bekjempe ekstremisme gjennom å skape et samfunn med plass til alle. SV vil styrke sivilforsvaret for å forbedre samfunnets generelle beredskap og sikre god håndtering av eksempelvis ekstremvær, terror, ulykker, pandemier og humanitære katastrofer.

SVs internasjonale arbeid er forankret i fredsbevegelsen, menneskerettighetsbevegelser og arbeiderbevegelsen. Partiet assosierer seg altså med fredsbevegelsen direkte. SV vil gi frivilligheten forutsigbare rammebetingelser og stimulere til vekst og utvikling på frivillighetens egne premisser. Frivilligheten må få bruke mest mulig tid på aktivitetene og minst mulig på byråkrati. SV vil gi frivilligheten bedre mulighet til inntekt. SV vil forbedre skattefradragsordningen for gaver til frivillige organisasjoner. SV vil også øke informasjonsstøtten, med særlig vekt på å styrke organisasjoners vaktbikkjefunksjon overfor myndighetene.

Utvikling, forebygging og rettferdige og langsiktige fredsprosesser kan i følge SV bidra til å hindre krig og starte en fredelig utvikling. SV mener det viktigste for en fredeligere verden er å forebygge konflikter og redusere fattigdom og forskjeller. SV vil derfor styrke Norges politiske bidrag til fredsbygging og utvikling i sårbare stater, til beskyttelse av sivile og respekt for de humanitære prinsippene i væpnet konflikt. SV vil at Norge viderefører sitt lange freds- og demokratiengasjement og styrke det langsiktige utviklingsarbeidet i Latin-Amerika. SV vil også sikre en samstemt politikk gjennom årlig rapportering til Stortinget om konsekvensene av norsk politikk for utviklingsland og menneskerettighetene.

SV ønsker også å støtte og beskytte menneskerettighetsforkjempere. Å styrke lokale aktivister bør være blant de prioriterte oppgavene for norske

utenriksstasjoner, blant annet gjennom rettsaksobservasjoner og gjennom å styrke sivilsamfunnsaktører. SV vil at FNs resolusjoner om kvinners rettigheter i og etter krig og konflikt, og om seksualisert vold som våpen i krig og konflikt, blir fulgt opp og implementert. De påpeker at kvinnebevegelsen, miljøbevegelsen og fredsbevegelsen har tilført kampen for rettferdighet nye og viktige dimensjoner. SV vil jobbe for at kvinner som er utsatt for voldtekt som våpen i krig skal ha samme rettigheter for beskyttelse som andre former for tortur, og får samme behandlingstilbud som voldsutsatte kvinner i Norge.

Arbeiderpartiet

Arbeiderpartiet vil skjerpe innsatsen mot mobbing på skolen og prioritere det forebyggende arbeidet. Ap vil styrke støtteordningene for organisasjoner og frivillige som jobber med å forebygge mobbing. Ap vil faglig styrke konfliktråd og forliksråd. Ap sier at et samfunn der folk diskrimineres eller der likestillingen er svak, er et samfunn som sløser med sine menneskelige ressurser. Ap vil derfor bekjempe alle former for diskriminering.

Ap vil forenkle og samordne regelverk og støtteordninger slik at frivilligheten kan bruke mer tid på aktivitet, medlemspleie og rekruttering. Ap vil sikre frivilligheten en finansiering med en høy andel frie midler, blant annet ved å styrke momskompensasjonsordningen og ved at det meste av økningen i finansiering skjer gjennom tildeling av frie midler, ikke prosjektmidler

Ap vil også at Norge inntar en lederrolle innen fjerning av krigsetterlatenskaper og opprydding av våpenlager i sårbare stater på vei ut av konflikt. Ap mener seksuell vold er en integrert del av krigføring, både gjennom strategisk bruk av voldtekt og som en metode for å destruere sosiale normer. Ap vil arbeide for at kvinner som blir utsatt for seksuell vold eller voldtekt sikres muligheten til aborttjenester og oppfølging også i krigssoner og styrke kvinners økonomiske, politiske, sosiale og kulturelle rettigheter, herunder utdanning, arbeid, helse og reproduktive rettigheter, samt kvinners deltakelse i fredsforhandlinger og i forsoningstiltak, i ledelse av samfunnsinstitusjoner og i beslutningsprosesser

Senterpartiet

Senterpartiet programfester at de vil arbeide hardt for å bekjempe mobbing. Sp skriver at mange fortsatt blir diskriminert og usynliggjort i dagliglivet. Derfor mener Sp det er en viktig offentlig oppgave å bidra til å skape et mer tolerant og inkluderende samfunn. Sp vil intensivere arbeidet mot hatkriminalitet og få en ny nasjonal handlingsplan mot rasisme og diskriminering. Senterpartiet er mot generell bevæpning av politiet. Den beste samfunnsbeskyttelsen er ifølge Sp å hindre tilbakefall hos den kriminelle.

Senterpartiet mener det er feil å skattlegge frivillig innsats. Derfor er det behov for å forbedre momskompensasjonsordningene for frivillige organisasjoner. Sp vil vri tilskuddsmidlene slik at en større andel gis som frie midler. En økning av grunnstøtten skal gi organisasjonene et større handlingsrom til å iverksette

aktiviteter i tråd med egne prioriteringer og vedtatte planer. Sp vil trappe opp beløpsgrensen i ordningen med gavefradrag for bedrifter for gaver til frivillige organisasjoner. I tillegg mener Sp at det bør det åpnes for skattefradrag for gaver også til lokale lag og foreninger.

Senterpartiet skriver at verden må bruke flere ressurser på å redusere årsakene til at folk er på flukt. Fredsskapende arbeid, klimainnsats, konfliktreducerende innsats og jammere økonomisk utvikling anses viktige tiltak i denne sammenheng. Sp vil at bistandsarbeid etter en katastrofe også skal fokusere på at kvinner og barn i slike situasjoner er særlig utsatt for menneskehandel og trafficking.

Miljøpartiet De Grønne

De Grønne ser på ikkevoldelig motstand og dialog som egnede verktøy til å dempe og løse konflikter når de oppstår. MDG vil bidra til en kultur der bruk av voldsmakt reduseres til et minimum. De Grønne vil i økende grad prioritere forebygging fremfor reparasjon på alle områder i samfunnet. Partiet vil bekjempe alle former for diskriminering.

MDG mener skolen er en egnet arena for å lære barn medmenneskelighet, toleranse, empati og ikkevold. MDG vil bygge kompetanse og kapasitet innen miljøinnsats og fredelig konfliktløsning. De vil erstatte faget KRLE med faget FRED (filosofi, religion, etikk, dialog) som et inkluderende og mangfoldig religions- og livssynsfag i norsk skole. MDG går imot generell bevæpning av politiet. Partiet vil ivareta retten til å nekte militærtjeneste av samvittighetsårsaker.

De Grønne vil styrke det norske bidraget til sivil overvåkning av internasjonale konfliktsituasjoner, og øke støtten til internasjonale sivilsamfunnsaktører som beskytter sivile mot vold og overgrep. MDG vil også styrke Sivilforsvarets evne til å respondere i kriser og unntakssituasjoner i Norge, og bygge kompetanse og kapasitet innen miljøinnsats og fredelig konfliktløsning i denne sammenheng. MDG vil sikre forsvarlige økonomiske rammer for frivillige organisasjoner som bidrar i beredskapsarbeid.

MDG vil sikre mer langsiktighet i støtte til sivilsamfunnsorganisasjoner og redusere statlige føringer på hva pengene skal brukes til, samt reversere krav til høyere egenandel ved prosjektstøtte. MDG vil gi frivillige organisasjoner fullt fradrag for merverdiavgift. MDG vil forenkle lover, regler og rapporteringskrav som gjelder frivilligheten.

MDG sier de i bistandssammenheng vil aktivt støtte ikkevoldelige aktører som kjemper for demokrati og menneskerettigheter, og støtte opplæring i ikkevold. Både i konfliktsituasjoner og som flyktninger anser MDG kvinner og barn som særlig utsatte. De Grønne vil derfor støtte målrettede hjelpetiltak på området. MDG vil også at barn og unge skal ha rett til medbestemmelse etter evne i alle sammenhenger som angår dem.

Kristelig Folkeparti

KrF skriver at de vil ha en skole med et bredt syn på kunnskap og kompetanse i tråd med UNESCOs fire søyler for læring. Dette innebærer at elevene må lære å vite, å gjøre, å være og å leve sammen. Dette er også UNESCOs tilnærming til fredsundervisning. KrF har også arbeid mot mobbing og mot radikalisering høyt på dagsorden. KrF mener at forebygging er det beste verktøyet for å bekjempe kriminalitet.

Ut fra et kristendemokratisk perspektiv utgjør ideelle organisasjoner den tredje vei i samfunnet mellom stat og marked. Ideell virksomhet er i følge KrF en helt sentral del av samfunnets sosiale kapital. Gode rammevilkår for ideelle og private aktører sikrer spredning av makt, og hindrer en sterk stat, i følge KrF. Et sterkt sivilsamfunn anses som forutsetning for et levende demokrati.

Målrettet bistand til styrking av frivillige organisasjoner i utviklingsland og deres evne til å drive påvirkningsarbeid må i følge KrF være en viktig del av en helhetlig utviklingspolitikk. KrF mener sivilsamfunnsorganisasjonene er den beste sikkerheten mot utviklingen i retning autoritære styrever, ulikhet og sosial uro.

En samstemt politikk for utvikling innebærer at Norges totale politikk tilpasses slik at den så langt det er mulig ikke begrenser utviklingslandenes utviklingsmuligheter. KrF mener samstemthet handler om å unngå at Norge gir med den ene hånden og tar med den andre. KrF vil jobbe for en samstemthetsreform av norsk politikk, med målsetning om at alle sider ved norsk politikk som kan ha påvirkning på utviklingslandene trekker i samme retning. Dette krever aktiv prioritering og koordinering i den politiske hverdagen. KrF vil ha et regjeringsoppnevnt råd bestående av representanter for blant annet næringslivet, forskning og det sivile samfunn for å sikre en bred debatt rundt samstemt utvikling, slik som foreslått av samstemthetsutvalget. KrF vil gi frivillige organisasjoner, herunder idrettslag, fullstendig fritak for moms.

KrF mener krig og konflikt er et hinder for å oppnå menneskerettighetene og sosial og økonomisk utvikling overalt i verden. Det er derfor stadig viktigere å bidra til konflikthåndtering og legge vekt på forebygging. KrF vil etablere kontrollrutiner som sikrer at norsk bistand ikke går til å finansiere kjøp av våpen

KrF vil arbeide for at kvinners sårbare situasjon i krig og konflikter, og i arbeid med fred og sikkerhet må få en større oppmerksomhet, jf. FN-resolusjon 1325. Kvinner rammes hardt i dagens konflikter og blir ofte utsatt for målrettede angrep. Forebygging og håndtering av seksualisert vold i væpnet konflikt må vektlegges, jf. FN-resolusjon 1820. KrF vil også være strengere når det gjelder Norges implementering av FNs resolusjon 1325 og stille større krav til at kvinner deltar i fredssamtaler, spesielt der hvor Norge spiller en aktiv rolle, og prioritere oppgradering og tilrettelegging for kvinner i Forsvaret.

KrF har vært en pådriver for at FN skal ha en egen resolusjon om barn og unge og fred og sikkerhet, og en slik resolusjon ble vedtatt i 2015. Norge må følge opp denne resolusjonen i freds- og sikkerhetsarbeid. KrF vil styrke arbeidet for å

inkludere ungdom i fredsbyggende arbeid, som forutsatt i FNs resolusjon 2250.

Venstre

Venstres hovedformål med rettstaten er å forebygge kriminalitet gjennom holdningsarbeid og målrettet innsats. Venstre vil legge til rette for frivillig bredde og mangfold gjennom gode støtteordninger og trappe opp momskompensasjonsordningen for frivillige organisasjoner til 100 prosent.

Venstre mener skole, helse og næringsutvikling er viktige virkemidler for å realisere menneskerettighetene, og kan bidra til å redusere krig og konflikter. Venstre vil bidra til å forebygge konflikter ved langsiktig bistand i utsatte områder. Norge har etter Venstres syn en viktig rolle å spille innenfor global helse, fred og forsoning, humanitær bistand og tilgang til energi.

Venstre vil sikre en klar rolle- og ansvarsfordeling mellom sivile og militære aktører i komplekse kriser, og sikre at humanitært arbeid utføres av sivile, humanitære aktører. Venstre mener at det sås tvil om hjelpeorganisasjonenes nøytralitet når militære aktører utfører humanitære oppgaver. Som følge av dette, opplever hjelpeorganisasjoner økt press i konfliktområder. Venstre mener dette kan få alvorlige følger for den humanitære innsatsen, og øke risikoen for de humanitære aktørene. Der samordning av sivil og militær innsats i konfliktsituasjoner er nødvendig skal dette i følge Venstre kun skje innenfor rammen av en ordnet politisk strategi med sivil ledelse og med klar avgrensning av roller mellom henholdsvis sivile og militære aktører og oppgaver.

Venstre mener at Norge skal bidra til at FNs resolusjoner om kvinners rettigheter i og etter krig og konflikt, seksualisert vold som våpen i krig og konflikt og kvinners deltakelse i freds- og forsoningsarbeid følges opp i større grad.

Høyre

Høyre skriver at de jobber for likeverd og like muligheter for alle, uavhengig av kjønn, bakgrunn, hvem man er tiltrukket av, eller hvilken kjønnsidentitet man har. Høyre mener ethvert rettssamfunn må bekjempe diskriminering uansett på hvilket grunnlag diskrimineringen skjer. Høyre vil også styrke det kriminalitetsforebyggende arbeidet. Tiltak mot radikaliserings og ekstremisme må prioriteres. Høyre vil videreutvikle politirådene og styrke det lokale forebyggende arbeidet. Partiet ønsker å videreutvikle målrettede tiltak for lokalt arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. Høyre vil også forbedre bruken av konfliktråd. Høyre er imot generell bevæpning av politiet på permanent basis.

Høyre vil legge til rette for at idretten og frivillige organisasjoner kan bidra til å inkludere grupper som ellers faller utenfor. Partiet mener frivillige organisasjoner i størst mulig grad må få mulighet til å stå på egne bein med selvstendig finansiering og en offentlig støtte som gis uten bindinger. Høyre vil

mobilisere frivilligheten for å bidra til å forebygge og motvirke rekruttering til kriminelle miljøer og ekstreme grupperinger. Høyre vil innrette en større andel av bistanden mot sårbare stater for å hindre krig, konflikt og ustabilitet.

Fremskrittspartiet

Fremskrittspartiet ønsker å gi politiet lettere tilgang til våpen, og åpner for generell bevæpning av politiet i de politidistriktene som ser behov for dette.

Frp skriver ikke om fredsundervisning eller fredskultur i sine program. Partiet mener allikevel at systematisk arbeid for et godt skolemiljø og forebygging av krenkende adferd er viktig. De mener det må slås hardt ned på krenkende adferd og alle typer mobbing, og det er viktig at elever og foresatte ikke føler seg maktesløse i slike situasjoner. Frp mener at alle mennesker er likeverdige, og Fremskrittspartiet vil ikke akseptere diskriminering.

De frivillige organisasjonene gjør etter Frps syn mye bra. Partiet ønsker derfor å legge til rette for å øke skattefradraget for gaver til frivillige, samfunnsnyttige og humanitære organisasjoner. Samtidig mener Frp at administrasjonskostnadene i sivilsamfunnet utgjør en uforholdsmessig stor del av de samlede utgiftene. Frp mener derfor det vil være naturlig å stille krav til de frivillige organisasjonenes egenandel. Frp vil at merverdiavgift på frivillig arbeid refunderes eller kompenseres.

Evaluering av partienes forhold til fredskultur

MDG kommer best ut i denne delen av vår evaluering. Partiet er sterkest på politikk for utdanning innen fred og ikke-voldelig konflikthåndtering og fremme av kultur for ikkevoldelig konfliktløsning, dialog og mekling. Den eneste av de ni fredskulturelle indikatorene MDG ikke sier noe om i sine program er fredsdepartement. MDG er dermed det partiet i vår gjennomgang som i størst grad forholder seg til de fredspolitiske indikatorene i den fredskulturelle dimensjonen i sitt program.

SV kommer nest best ut i denne delen av vår evaluering. SV er partiet som i størst grad støtter opp om fredsbevegelsen i sine program. De er tydelige i sin moralske og økonomisk støtte til frivillig fredsarbeid. SV er også klare på fred som mål for utvikling, og fredsarbeid som del av utviklingspolitikken. De fredskulturelle indikatorene SV ikke sier noe om i sine program er fredsundervisning, fredsskatt, fredsdepartement og ungdom fred og sikkerhet.

Rødt kommer også godt ut i denne delen av vår evaluering. Det er svært positivt at de insisterer på retten til politisk militærnekting, og at de vil sikre retten til å få opplæring i sivile motstandsformer. Dette forstår vi som et viktig grunnlag for fremme av sivil konflikthåndtering som alternativ til militærmakt. Rødt har også en del politikk for holdningsskapende arbeid av relevans for fred og ikke-voldelig konflikthåndtering. Partiet er tydeligst av alle på at politiet ikke bør militariseres, og går mot generell bevæpning av politiet. De fredskulturelle

indikatorerne Rødt ikke sier noe om i sine program er fredsskatt, fredsdepartement, fred som mål i utviklingspolitikken og ungdom fred og sikkerhet.

Kristelig Folkeparti er svært tydelige i sin støtte til sivilsamfunnet. De vil gi både moralsk og økonomisk støtte til frivillig fredsarbeid. Krf sitt fokus på samstemt politikk for utvikling (som også SV adresserer) er særlig interessant i denne sammenheng. Krf er best av alle partiene på ungdom fred og sikkerhet. De fredskulturelle indikatorerne Krf ikke omtaler i sine program er fredskultur, fredsskatt, fredsdepartement og sivile fredsstyrker.

Venstre er best av alle partiene på skille mellom militær og sivil innsats i konfliktområder. Partiet argumenterer entydig for at humanitært arbeid skal utøves av sivile, og ikke militære. Venstre er også klare i sin støtte til kvinners rolle i fred og sikkerhet. Partiet understreker nødvendigheten av konfliktforebygging og fredsarbeid i utviklingspolitikken. De fredskulturelle indikatorerne Venstre ikke sier noe om i sine program er fredsundervisning, fredskultur, fredsskatt, fredsdepartement, sivile fredsstyrker og ungdom fred og sikkerhet.

Senterpartiet er gode på støtte til sivilsamfunnet, og uttrykker mange positive holdninger til voldsbekjempelse, ikke-diskriminering, innsats mot hatkriminalitet og lignende, uten at partiet adresserer fredskultur eksplisitt i sitt program. Sp vil øke innsatsen for fredsskapende arbeid, men vi ser ikke konkret fremme av sterke og sentrale institusjoner for fredsarbeid eller fremme av sivil konflikthåndtering som alternativ til militærmakt i deres program. Senterpartiet uttaler seg verken om fredsundervisning, fredskultur, fredsskatt, fredsdepartement, sivile fredsstyrker, fred som mål i utviklingspolitikken eller ungdom fred og sikkerhet i sitt program.

Arbeiderpartiet vektlegger forebyggende arbeid mot mobbing og diskriminering i sitt program. Partiet vil styrke konfliktråd og forliksråd. De er tydelig støttende til frivillighet. Ap er gode på kvinner fred og sikkerhet. De fredskulturelle indikatorerne Arbeiderpartiet ikke sier noe om i sitt program er fredsundervisning, fredskultur, fredsskatt, fredsdepartement, sivile fredsstyrker og ungdom fred og sikkerhet.

Høyre er tydelige på kriminalitetsforebygging og ikke-diskriminering. De vil forbedre bruken av konfliktråd, og innrette bistanden mot sårbare stater for å hindre krig og konflikt. Partiet uttrykker ikke støtte til frivillig fredsarbeid og sivile alternativ til militærmakt. De aller fleste av de ni fredskulturelle indikatorerne vi legger til grunn for denne evalueringen omtales ikke i Høyres program.³⁴

Fremskrittspartiet mener alle mennesker er likeverdige, aksepterer ingen form for diskriminering og adresserer mobbing i sine program. Dette er også det

³⁴ Disse er: fredsundervisning, fredskultur, fredsskatt, fredsdepartement, sivile fredsstyrker, kvinner fred og sikkerhet, støtte til fredsbevegelsen og ungdom fred og sikkerhet

nærmeste de kommer fredskulturell tilnærming i sine program. Partiet vil gi politiet lettere tilgang til våpen og slå hardt ned på krenkende adferd i skolen. Frp vil styrke frivillige lag og foreningers rammevilkår, herunder utvidelse av momskompensasjonsordningen og økt skattefradrag. De aller fleste av de ni fredskulturelle indikatorene vi legger til grunn for denne evalueringen omtales ikke i Frp sine program.³⁵

Konklusjon

Vår evaluering tilsier at det partiet som går til valg på det fredspolitisk sterkeste partiprogram er Miljøpartiet De Grønne. Partiets program uttrykker den klareste og mest omfattende fredsvisjon av alle partiprogram evaluert i denne gjennomgangen. Miljøpartiet er også best på fredskultur, og gjør det også godt på begrensning av voldsmakt.

Sosialistisk Venstreparti kommer nest best ut av vår evaluering. SV er best av alle på nedrustning, våpenhandel og moralsk støtte til fredsbevegelsens arbeid. Det som mangler i SVs fredspolitikk er som oftest relatert til fredsundervisning og fredskultur. Her er det mye som tilsier at partiet burde ha ofret noen flere linjer på tematikken i sine program.

Rødt når også opp til pall-plass i vår gjennomgang. Partiet skriver mye positivt om defensiv innretning av det militære, nødvendigheten av å heve terskelen for å gå til krig, behov for avspenning og ikkevold. Rødt utmerker seg i omtalen av retten til politisk militærnekt, og behovet for å kunne tilby militærnektene relevant fredsarbeid som alternativ til militærtjeneste.

Kristelig Folkeparti kommer også godt ut av vår evaluering. Partiet er tydelige på verdier som menneskeverd, og forankrer sin fredsvisjon dypt i det kristendemokratiske grunnfjellet. Krf er gode på frivillighet, og forbilledlige hva angår forsvaret av informasjonsstøtten og behovet for en samstemt politikk for utvikling. Krf er også gode på nedrustning, våpenhandel, folkerett og fred i utviklingspolitikken. Krfs partiprogram er vanskeligere å vurdere hva angår avspenning og defensiv innretning av det militære. Når man eksempelvis skriver at Forsvaret må være organisert slik at Norge lett kan ta del i NATO-operasjoner, at vi må bevare et godt forhold til USA og sørge for at amerikanerne tar en aktiv interesse i norsk sikkerhet og at Norge må fremdeles opptre som en pålitelig aktør innenfor NATO-samarbeidet, vurderer vi dette som noe annet enn avspenningspolitikk.

Senterpartiet skriver godt om å begrense voldsmaktens rolle i samfunnet i sitt program. Partiet uttrykker sterk kritikk av militære intervensjoner Norge har bidratt i, de ønsker økt åpenhet og debatt om norske beslutninger om å gå til krig, de vil være tilbakeholdende med å inkludere flere medlemsland i NATO og mener Norge må arbeide for økt samkvem, handel og samarbeid med Russland.

³⁵ Disse er: fredsundervisning, fredskultur, fredsskatt, fredsdepartement, sivile fredsstyrker, kvinner fred og sikkerhet og ungdom fred og sikkerhet

Partiprogrammet har et klart forbedringspotensial hva angår fredskultur, fredsundervisning og fremme av ikkevoldelige forsvarsformer.

Venstre er gode på fredsvisjon, men som for Krf er deres program heller utydelig på dette med begrensning av voldsmakt. Selv om Venstre er gode på nedrustning og våpenhandel, er ikke deres program tydelig begrensende for voldsmaktens anvendbarhet i samfunnet. Vi kan ikke se at Venstre klart tar til orde for å heve terskelen for å gå til krig. Venstre skriver at de ser stort behov for landstyrker som også kan bidra i operasjoner i utlandet, at de vil styrke prinsippet om retten til å beskytte (R2P) og at de vil styrke hæren og vårt militære samarbeid i NATO og EU. Samtidig skriver Venstre at det vil alltid være vanskelig å forutse alle konsekvensene av en militær intervensjon, og at Venstre derfor vil at man skal være restriktive med bruk av slik makt. Venstre oppleves dermed som mindre tydelige enn MDG, SV, Rødt og Senterpartiet i denne delen av fredspolitikken.

Arbeiderpartiet kommer langt bedre ut av vår evaluering enn Frp og Høyre, men utgjør dessverre det nedre sjiktet i denne evalueringens rangering. Det poenget vi særlig vil berømme Ap for, er deres omtale av autonome våpen. Ap vil ta initiativ for å regulere utvikling og bruk av hel- og halvautonome våpensystemer og annen ny teknologi som kan utfordre grunnleggende prinsipper i krigens folkerett. Denne tematikken er det få andre partiprogram som tar tak i, selv om dette er svært viktig for fremtidig nedrustning og våpenkontrollarbeid. Problemet med Aps program er at det er vesentlig svakere på øvrig nedrustning, våpenindustri og våpenhandel, åpenhet om sikkerhetspolitikken, fredskultur og fredsundervisning enn vi de partiprogrammene som gjør det best i vår evaluering.

Høyre og Fremskrittspartiet er de som kommer dårligst ut i vår evaluering av partiprogrammene. Selv om Frp kommer dårligst ut av de to, er det verdt å merke seg at Frp tar til orde for at Norge bør i begrenset grad delta i internasjonale militære operasjoner i sine program. I følge Frps program har erfaringer vist at bruk av militærmakt ikke skaper forsoning, fred og stabilitet. Det er imidlertid mye annet i partiets program som trekker i motsatt retning.

Tabell 2: Oppsummert rangering av parti i evalueringens tre deler

Fredsvisjon	Forhold til voldsmakt	Forhold til fredskultur
MDG	SV	MDG
SV	Rødt	SV
V	MDG	Rødt
Krf	Sp	Krf
Rødt	Krf	V
Sp	V	Sp
Ap	Ap	Ap
H	Frp	H
Frp	H	Frp

For Norges fredslag, som er en partipolitisk uavhengig aktør, legges det til grunn at fredspolitikken kan springe ut av de fleste tankesett. Fredspolitikken tilhører ikke en spesiell side av politikken, eller et spesielt livssyn. Tvert imot bør politikken for fred anses høyst relevant for alle trossamfunn og partipolitiske felleskap. Alle ideologier bør derfor bidra inn i fredspolitikken, samtidig som fredspolitikken bør kunne kommuniseres på tvers av de ideologiske leirene. Selv om alle partier selv må utvikle egen fredspolitikken, sett fra deres ideologiske utgangspunkt, bør også fredsaktivister i de forskjellige partiene utvikle samarbeid for å fremme fredspolitikken på tvers av partiene.

Vårt utgangspunkt er også at velgernes ideologi, på samme måte som deres religiøse overbevisning, i liten grad er diskutabel. Det er individets ukrenkelige rett å velge sin ideologiske tilhørighet. Samtidig gir forskjellige partier forskjellige svar på hvilke fredspolitikken man ønsker ut fra enighet om tilsvarende politiske verdier, og tilsvarende verdensanskuelse. Det er derfor interessant å vurdere hvilke partier vår evaluering tilsier at freds-velgerne bør å stemme på, ut fra tilhørighet på venstresiden, høyresiden eller sentrum av norsk politikk. I det neste vil vi derfor analysere vår programgjennomgang ut fra en høyre-sentrum-venstre tilnærming, med den fredsengasjerte velger som utgangspunkt.

En høyre – venstre akse i norsk fredspolitikken?

De to partiene som kommer klart dårligst ut av vår gjennomgang er altså Fremskrittspartiet og Høyre. Evalueringen tilsier imidlertid ikke at parti til venstre på den politiske skalaen nødvendigvis får bedre resultat. Både Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre gjør det eksempelvis bedre enn Arbeiderpartiet i vår gjennomgang. MDG, som kommer best ut av evalueringen, kan være vanskelig å plassere på en høyre – venstre akse i norsk politikk. Uansett er det ingen tvil om at partiet ligger godt til høyre for både SV og Rødt, som altså rangeres lavere enn MDG i vår evaluering.

Sentrumsalternativ i fredsvalget 2017

Vår gjennomgang av de klassiske sentrumspartiene i norsk politikk: Kristelig Folkeparti, Venstre og Senterpartiet, gir spennende funn. Selv om evalueringen konkluderer med at partiene samlet sett rangeres fra Kristelig Folkeparti så Senterpartiet og så Venstre, ser vi at alle tre partier gjør det bedre enn hverandre på hver sin fredspolitiske dimensjon.

Dette innebærer at om sentrumsvelgeren ønsker å gjøre et fredspolitisk valg mellom de tre, vil vår gjennomgang anbefale forskjellige parti etter hvilke av de tre fredspolitiske dimensjonene som er viktigst for sentrumsvelgerens fredsvalg. Om det som teller mest er partiets fredsvisjon bør man stemme Venstre. Om det er begrensning av voldsmaktens rolle i samfunnet som er viktigst, bør man stemme Senterpartiet. Om det er fredskultur som er viktigst, så bør sentrumsvelgerens fredsvalg gå til Kristelig Folkeparti.

Sosialistiske alternativ i fredsvalget 2017

For sosialistene er denne evalueringens overordnede rangering som følger: Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Arbeiderpartiet. Her er SV og Rødt i toppsjiktet, mens Ap er på toppen av bunnsjiktet. Når det gjelder SV og Rødt er de relativt like, selv om de utmerker seg på forskjellige deler av fredspolitikken.

Om sosialistens fredsvalg 2017 legger størst vekt på basepolitikk, våpenhandel og nedrustningspolitikk, bør stemmen gå til SV. Her er partiet mer detaljert og ofte tydeligere i sin omtale av sakene enn Rødt. Hva angår avstandstaken til amerikansk utenrikspolitikk, forstått som vestlig imperialisme, er ingen mer tydelig enn Rødt. I de fleste av de atten fredsindikatorerne vi i denne gjennomgangen har lagt til grunn for vår evaluering, er forskjellene mellom SV og Rødt relativt små.

Avstanden fra de to til Arbeiderpartiet er imidlertid betydelig. Arbeiderpartiets program berører ikke bredden av fredspolitikken slik SV og Rødt gjør, og de utmerker seg heller ikke på verken fredsvisjon, begrensning av voldsmakt eller fredskultur, slik både SV og Rødt gjør.

Borgerlige alternativ i fredsvalget 2017

For liberalistiske fredsvelgere bør man velge Venstre fremfor Fremskrittspartiet, ut fra fredspolitikken i deres partiprogram. Venstres program har fredssak på radaren, og scorer langt bedre enn Frp sitt program på de aller fleste av de atten indikatorene som legges til grunn for vår evaluering. Det er videre bemerkelsesverdig at Høyres program ikke er bedre enn det er på fredspolitikk, med sitt verdikonservative utgangspunkt. Dermed fremstår også Kristelig Folkeparti som et bedre alternativ for de fleste konservative fredsvelgerne. Da Senterpartiet er det eneste ikke-sosialistiske parti som går til valg på en regjering med sosialister, holder vi dem utenfor denne sammenstillingen av borgerlige fredsvalg alternativ.

Vedlegg 1: Sentrale begrep

Følgende forklaringer av sentrale begrep benyttet i denne rapporten er hentet fra NFLs prinsippprogram og tidligere NFL publikasjoner.

Konflikt: Mellommenneskelige konflikter har eksistert siden tidenes morgen og vil alltid eksistere i alle samfunn. Konflikter er en naturlig, uunngåelig og nødvendig konsekvens av at mennesker med ulike verdier og interesser møtes. Konflikter bærer i seg kimen til nødvendig personlig og samfunnsmessig utvikling, men også til krig og ødeleggelse. Den militærteknologiske utviklingen har ført til at konsekvensene ved voldelig håndtering av konflikter har blitt stadig verre, og i dag utgjør en trussel mot menneskehetens eksistens. Dette gjør det nødvendig å utvikle en fredskultur både i Norge og i alle andre samfunn. En varig og rettferdig fred kan kun oppnås ved å fjerne de grunnleggende årsakene til krig og konflikt. Noen av de viktigste årsakene er urettferdig økonomisk og sosial fordeling, knapphet på nødvendige ressurser, mangel på demokrati, systematiske brudd på menneskerettighetene og manglende respekt for individuelle og kulturelle forskjeller.³⁶

Fredsundervisning: er bevisstgjøring rundt årsaker til og konsekvenser av krig og voldsbruk, og kunnskap om hvordan man kan arbeide for ikkevold, konflikthåndtering, fredsbygging, dialog, menneskerettigheter og demokratiske prosesser.³⁷ I arbeidet med Fredsundervisning er det naturlig å henvise til FNs bærekraftsmål 4.7: Å sikre, innen år 2030, at alle skoleelever får kunnskap og ferdigheter som fremmer bærekraftig utvikling, menneskerettigheter, likestilling, kultur for fred og ikkevold, globalt medborgerskap, kulturelt mangfold og kulturens bidrag til en bærekraftig utvikling. Indikatorer som nasjonene skal måles på er at denne kunnskapen er implementert på alle nivåer gjennom nasjonal utdanningspolitikk, pensum, lærerutdanning, elev-vurdering og sivilsamfunn. I Norge har Kunnskapsdepartementet forpliktet seg til utdanning for bærekraftig utvikling, demokrati og medborgerskap, folkehelse og livsmestring i form av tverrfaglige emner.³⁸ Disse emnene samsvarer med hva Fredslaget kaller Fredsundervisning. Fredsundervisning henvender seg til mennesker på både mentalt, følelsesmessig og handlingsrettet nivå, og handler om endringsprosesser fra voldelige til fredelige prinsipper.

Sikkerhetsfellesskap: kjennetegnes av fravær av opprustning og krigsforberedelser. Partene som inngår i fellesskapet er overbevist om at krig mellom dem er utelukket og at framtidige konflikter kommer til å bli løst på fredelig vis, og at det finnes institusjoner, normer og prosesser for å løse konflikter uten bruk av vold. NFL arbeider for en sikkerhetspolitikk som bidrar til å styrke framveksten av sikkerhetsfellesskap også andre steder i verden. En slik politikk inkluderer demokratisering, respekt for menneskerettigheter, nedrustning, avmilitarisering, internasjonalt samarbeid og utvikling av metoder for ikkevoldelig konfliktløsning.³⁹

³⁶ Kilde: Norges fredslags prinsippprogram

³⁷ Ibid

³⁸ NOU 2015: 8: Fremtidens skole: Fornyelse av fag og kompetanser

³⁹ Norges fredslags prinsippprogram

Fredsskatt: Alle norske skattebetalere betaler i dag militærskatt ved at en viss andel av skatten går til militære formål. Med en fredsskattordning vil militærnektene og andre med samvittighetskvaler gis rett til å overføre denne militærskatten til fredsskapende tiltak gjennom et fredsfond. Å innføre en fredsskattordning dreier seg derfor om å gi borgerne rett til **økonomisk militærnekt**. Fredsskattsaken handler i bunn og grunn om tanke-, tros- og samvittighetsfrihet. For pasifister er det ikke nødvendigvis noe meningsfullt skille mellom det å drepe i krig og det å betale for at andre skal gjøre det. Derfor innebærer dagens finansiering av militærmakt over skatteseddelen også at mange menneskers skattebyrde er uforenlig med deres alvorlige overbevisning og samvittighet. Aksjoner med sikte på en slik reform har foregått i Norge siden midten av 80-årene. Tilsvarende kampanjer er i gang i de fleste vestlige land. Den internasjonale organisasjonen Conscience and Peace Tax International (CPTI) er paraply for dette arbeidet, og arrangerer jevnlig internasjonale konferanser om økonomisk militærnekt.⁴⁰

Fredsdepartement: angår etablering av sentrale institusjoner for fredsarbeid i statsapparatet. I Norge er initiativet for opprettelse av et norsk fredsdepartement forstått som en konkretisering av behov for nasjonalt arbeid for ikkevold og fredskultur. Et fredsdepartement vil være et supplement til forsvarsdepartementet, som fokuserer på fredsarbeid, fredskultur og fredsforebyggende og fredsbevarende arbeid. Blant et Fredsdepartements oppgaver tenker man seg tilrettelegging for bruk og informasjon om ikkevold- og konfliktløsningsmetoder, rådgivende organ for konfliktforebyggende arbeid lokalt, nasjonalt og organisatorisk senter for norsk fred- og forsoningsarbeid.⁴¹

Sivile fredsstyrker: En sivil fredsstyrke jobber med forebygging og å begrense vold i akutte kriser. Under sivil kommando beskytter sivile fredsstyrker sivilbefolkning, transformerer konflikt uten bruk av vold, bygger fred og fremmer dialog og forsoning. Bruken av en ubevæpnet upartisk tredjepart styrker relasjonsbygging og muligheten for dialog mellom partene til konflikten, og mellom partene og lokalsamfunnet. Dette er en kostnadseffektiv måte å arbeide for fred på. Sivile fredsstyrker arbeider i skjæringspunktet mellom fredsbevaring, fredsbygging og fredsskaping, og kombinerer således kortsiktige mål om beskyttelse og et mer langsiktig arbeid for varig fred. En bred kombinasjon av tilnærminger, inkludert fysisk ledsaging, interposisjonering, ryktekontroll, våpenhvilemonitorering, menneskerettsarbeid, tillitsskaping, politisk påvirkning og promotering og tilrettelegging av dialog, gir et godt grunnlag for å demotivere voldsbruk og reetablere forhold og kommunikasjon i splittede samfunn. Begrepene *sivil fredsstyrke*, *sivile fredstjenester* og *sivilt fredskorps* er til dels brukt om hverandre, både i Norge og på europeisk nivå. I dette dokumentet blir *sivil fredsstyrke* bli benyttet om den overordnede organisatoriske rammen kalt "NORPEACE".⁴²

⁴⁰ Se www.cpti.ws

⁴¹ Kilde: *Fredsdepartement flyer, distribuert under Arendalsuka 2016*

⁴² Kilde: *NORPEACE policy dokument, Norges fredslag, 2009*

Vedlegg 2: Kvantitet evaluert i partienes program

Rødt

Lengde program	Prinsippprogram	Fredsmoment	Andel "fredstekst"
86 sider/ 28 361 ord	36 sider/ 5 756	8 sider/ 1 713 ord	1713/341,17= 5,02 %

MDG

Lengde program	Prinsippprogram	Fredsmoment	Andel "fredstekst"
80 sider/ 32 939 ord	9 sider/ 2 415 ord	8 sider/ 1 628 ord	1628/353,54= 4,6 %

Ap:

Lengde program	Prinsippprogram	Fredsmoment	Andel fredstekst
94 sider/ 35 744 ord	Siste er fra 1981	8 sider/ 1 641 ord	1641/357,44= 4,59 %

Høyre:

Lengde program	Prinsippprogram	Fredsmoment	Andel fredstekst
81 sider/ 30 405 ord	16 sider/ 4 196 ord	7 sider 1 529 ord	1529/346,01 = 4,42 %

SV

Valgprogram	Prinsippprogram	Fredsmoment	Andel "fredstekst"
106 sider/ 41 115 ord	34 sider/ 14 378 ord	10 sider/ 2450 ord	2450/554,93= 4,41 %

Sp:

Lengde program	Prinsippprogram	Fredsmoment	Andel fredstekst
90 sider/ 36 633 ord		8 sider/ 1 583 ord	1583/366,33= 4,32 %

Krf:

Lengde program	Prinsippprogram	Fredsmoment	Andel fredstekst
151 sider/ 69 790 ord	Inkludert i "ideologi" kapittel	11 sider 2 859 ord	2859/697,9= 4,01 %

Frp:

Lengde program	Prinsippprogram	Fredsmoment	Andel fredstekst
90 sider/ 43 050 ord	13 sider/ 5 527 ord	7 sider/ 1 782 ord	1782/ 485,77 = 3,67 %

Venstre:

Lengde program	Prinsippprogram	Fredsmoment	Andel fredstekst
198 sider/ 62 130 ord	5 618 ord	8 sider/ 1 869 ord	1869/677,48= 2,76 %

Om Fredsvalg 2017:

Fredsvalg 2017 er et prosjekt i Norges fredslag som ble initiert i mars 2017, og er virksomt til og med Stortingsvalget 11. September 2017.

Prosjektleder for Fredsvalg 2017 er Alexander Harang, styreleder i Norges fredslag. Det er også Harang som vært prosjektets sekretær. Hovedansvarlige for programgjennomgangen var videre Fredrik Heldal, daglig leder i Norges fredslag, og Aslak Storaker, styremedlem i Norges fredslag.

Kari Anne Næss, nestleder i Norges fredslag, er ansvarlig for lansering av prosjektet i september 2017. Ellers medvirkende i prosjektet har vært styremedlemmene Vilde Ingeborg Holtan Håvardrud, Ingrid Brudevoll, Taran Strand og Kamila Winz.

Prosjektets logo er utformet av Kari Anne Næss.

Denne rapporten er produsert uten noen form økonomisk støtte. Verken offentlig støtte eller private donasjoner er benyttet i dette arbeidet.

*Denne rapporten er et resultat av frivillig og ubetalt fredsarbeid,
utført av Norges fredslag fra mars til og august 2017.*